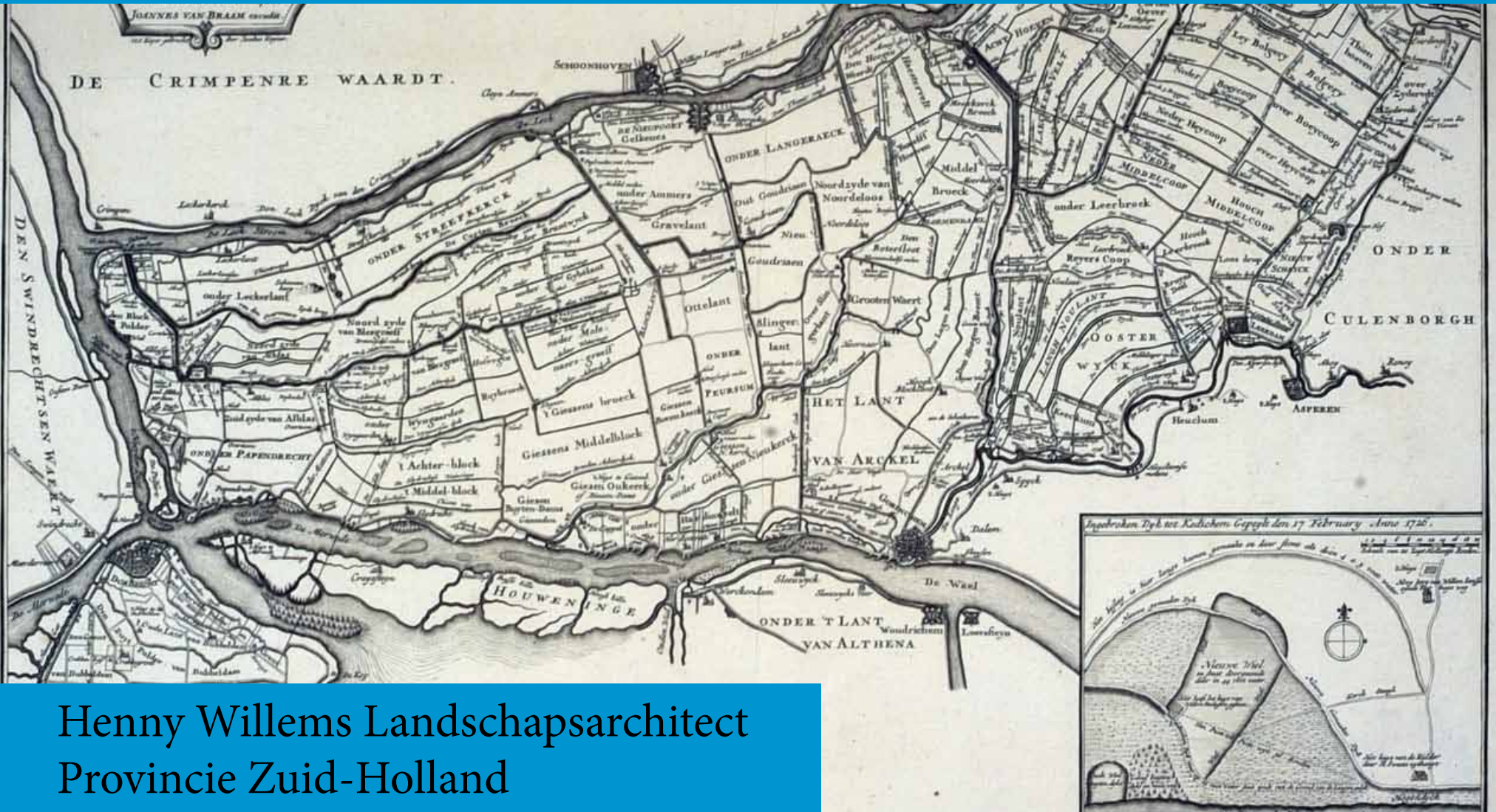

NIEUWE KAARTE
Vertoonende den Geheelen

Verslag Schetsschuit Water, recreatie en beleving Alblasserwaard-Vijfheerenlanden 25 september 2020

Henny Willems Landschapsarchitect
Provincie Zuid-Holland

Inleiding

Op vrijdag 25 september komt een geselecteerd gezelschap samen bij de Ammerse Boezem. Plaats van handeling het Clubgebouw van de WSV De Ammers te Groot Ammers. Dit op uitnodiging van Rolia Wiggelinkhuizen van de gebiedscoalitie AVH.

Aanleiding is Gebiedsdeal 5, een nieuw op te stellen programma voor de groenblauwe ontwikkeling van Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (AVH). Een vervolg op het Programma Groen Verbindt van de gebiedscoalitie.

Voor de Gebiedsdeal 5 is een Schetsschuit over water, recreatie en beleving in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden georganiseerd. Een inspiratiesessie aan de hand van korte pitches, filmpjes en kaarten van het gebied. In een waterrijke omgeving, met binnen- en buitensessies. Met landschapsarchitecten van Provincie Zuid Holland en Utrecht, met beleidsambtenaren van Waterschap Rivierenland en gemeenten uit de regio. Maar vooral ook met ondernemers, toeristisch strategen, ervaringsdeskundigen en beleidsbepalers uit en over de regio. Allen geselecteerd op kennis van de streek, van het vak maar vooral vanwege creatieve kracht en hun oog voor kansen en mogelijkheden.

Hoe kunnen we ons landschap beleefbaar maken zonder onze leefomgeving in de waagschaal te leggen? Waar liggen mogelijkheden om het DNA van onze streek als UniqueSellingPoint te benutten? Hoe kunnen we deze kansen combineren met een verhoging van de biodiversiteit en verbinden aan het thema Veen in Beweging?

Hoe kunnen we initiatieven aan elkaar verbinden en elkaar laten versterken. Samen en in klein verband een kaart vol kansen inkleuren. De vier tot vijf Verhaallijnen verder uitwerken, die de basis vormen voor een Waardevol, Zingevend Watertoerisme, dat meer is dan een economische business case. Dat Waarden toevoegt aan de leefomgeving van onze bewoners en de beleefbaarheid van ons landschap. Dat kansen schept voor onze streek.

Deze 'Schetsschuit Gebiedsdeal 5' is een tussenstap naar de bredere werksessie over de thema's landschap en beleving, biodiversiteit en landbouw in het veen, ater in het najaar. Daar komen ook andere initiatieven voor een duurzaam landschap aan de orde.

Foto Peter Paul Klapwijk

Doel Schetsschuit

Waardevolle waterrecreatie

Doel van de schetsschuit is om het totaal aan water&recreatie initiatieven te overzien en te bespreken. Welke initiatieven zouden goed samenhangen en elkaar kunnen versterken? Met als doel een waardevolle, duurzame en zingevende waterrecreatie. Dit sluit aan op het advies “Waardevol toerisme, onze leefomgeving verdient het” van de Raad van de Leefomgeving en Infrastructuur (september 2019). Ook putten we inspiratie uit het artikel “Ecosystemen&Toerisme, Natuur als Inspiratiebron van ZKA en NIOO-KNAW (juli 2020).

We willen het merk waardevolle waterrecreatie in de AVH gaan bouwen. Recreatie zien we altijd als middel in gebiedsontwikkeling én dus geen doel op zich. In de gebiedsontwikkeling zien we nu en in de toekomst een aantal vraagstukken opdoemen:

- waterveiligheid
- vernatting landbouw
- bodemdaling
- verzilting van het rivierwater
- dijkverhoging en/of verzwaring
- vrijkomende agrarische bebouwing
- buffering water in het kader van klimaatverandering
- ontwikkelen de stad-landverbinding
- verdroging van de natuur
- (V)MBO leerlingen die een interessante werkring zoeken
- herontwerp van de inrichting van de waterhuishouding van het gebied
- achteruitgang van de biodiversiteit

Water en waterrecreatie zijn dragende elementen van onze regiogeschiedenis (DNA van de streek): inpoldering vanaf 1100, bedijking, waterhuishouding, Kinderdijk, Oude-en Hollandse Waterlinie, ontwikkeling van vestingsteden zoals Gorinchem, Leerdam, Vianen en Nieuwpoort, Loevestein, vervoer over water door de eeuwen heen enz. DNA van rust, ruimte, groen, water(huishouding), molens, koeien, rivieren en riviertjes, polder, trots.

In deze schetsschuit willen we uitgaande van het DNA, de authenticiteit van ons gebied, deze combineren met de uitdagingen van datzelfde gebied en in samenhang ontwikkelen. In deze schetsschuit richten we ons op waardevolle, zingevende waterrecreatie, waarbij de balans gezocht worden tussen inwoners, leefomgeving en initiatieven.

Pitches

Aan het begin van de schetsschuit worden de volgende inspirerende pitches gehouden.

Rondje Badkuip

Maks van Middelkoop, Gemeente Vijfheerenlanden

Maks pleit voor het ontwikkelen van dit fietsrondje over de rivierdijken en de Diefdijk van de AVH dat een prachtig panorama biedt over de rivieren en het landschap. Wie pakt de handschoen op? De gemeente zal het initiatief van harte ondersteunen.

Transport en recreatie

Peter Paul Klapwijk

In het verleden vond transport en vervoer van vee, goederen en mensen vooral plaats over water in en om de AVH. Er werd gebruik gemaakt van beurtschepen, schouwen en aken. Er waren schouwen die gebruik maakten van de boezems en van de poldersloten. Molens en ook veel werkplaatsen lagen aan het water. Hoe bijzonder zou het zijn dit verleden weer leven in te blazen en hiermee de identiteit van de AVH, het 'natte DNA', te versterken.

Natuur- en recreatie ontwikkeling Woelse Waard

Claudia Jeeninga, Gemeente Gorinchem

In de uiterwaarden ten zuiden van de stad Gorinchem is een plan gemaakt voor ontwikkeling van om natuur- en recreatiegebied de Woelse Waard. Riviernatuur met getijdenwerking worden beleefbaar voor de stedeling. Het plan bevindt zich in de initiatieffase.

Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie

Diana Vermeulen, Provincie Zuid Holland

In de AVH komen de Oude en hollandse waterlinie samen. Steden, forten, kades en indatievelden maken er een onderdeel van uit. Provincie Zuid-Holland werkt met partners aan een programma gericht op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van deze Erfgoedlijn.

Lingehaven/Rivier: ontwikkelen van de Gorinchemse Haven

Maria Tielens

De haven kan zich ontwikkelen tot een prachtige aanmeerplek voor de groeiende pleziervaart, een belangrijk entreepunt voor Gorinchem.

Molens in de AVH

Teus van Gelder, molenstichting SIMAV

Er bevinden zich veel molens in de AVH, velen daarvan liggen aan het water. Watermolens kunnen beter bereikbaar worden gemaakt, molens zijn mogelijk te verhuren en te bezoeken.

Ammerse Boezem

Wilma de Moel, Alblasserwaard Outdoor

Wilma heeft een initiatief ontwikkeld om het zwerven over water en land in de AVH mogelijk te maken. Door kanoverhuur, ontwikkelen van aanmeerplekken en toegankelijk maken van een bos met speelmogelijkheden kan een aantrekkelijk watergebied ontstaan.

Ontwerpronde verhaallijnen

1. Verhaallijnen water en cultuurhistorie

Vraag 1: om welke verhaallijnen gaat het?

Vanuit cultuurhistorie zijn twee belangrijke verhaallijnen te onderscheiden in het gebied A5H.

A. In noord-zuidrichting: de defensiegeschiedenis van de steden in de Randstad. In en om het gebied bevinden zich de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie. De waterlinies komen samen in Gorinchem. Er liggen belangrijke vestingsteden in het gebied, zoals Nieuwpoort, Leerdam en Schoonhoven.

B. In oost-west richting: de bemalingsgeschiedenis. De waterstromen in de polder van hoog (oosten) naar laag (westen), met eigen bemalingsgebieden. Niet voor niets liggen de molens van Kinderdijk in het meest westelijke deel van de polder. De bodem verschilt ook van oost (stroomruggronden en kleigronden) naar veen en veen op klei in het westen.

Vraag 2: waarom is het verhaal van belang en voor wie?

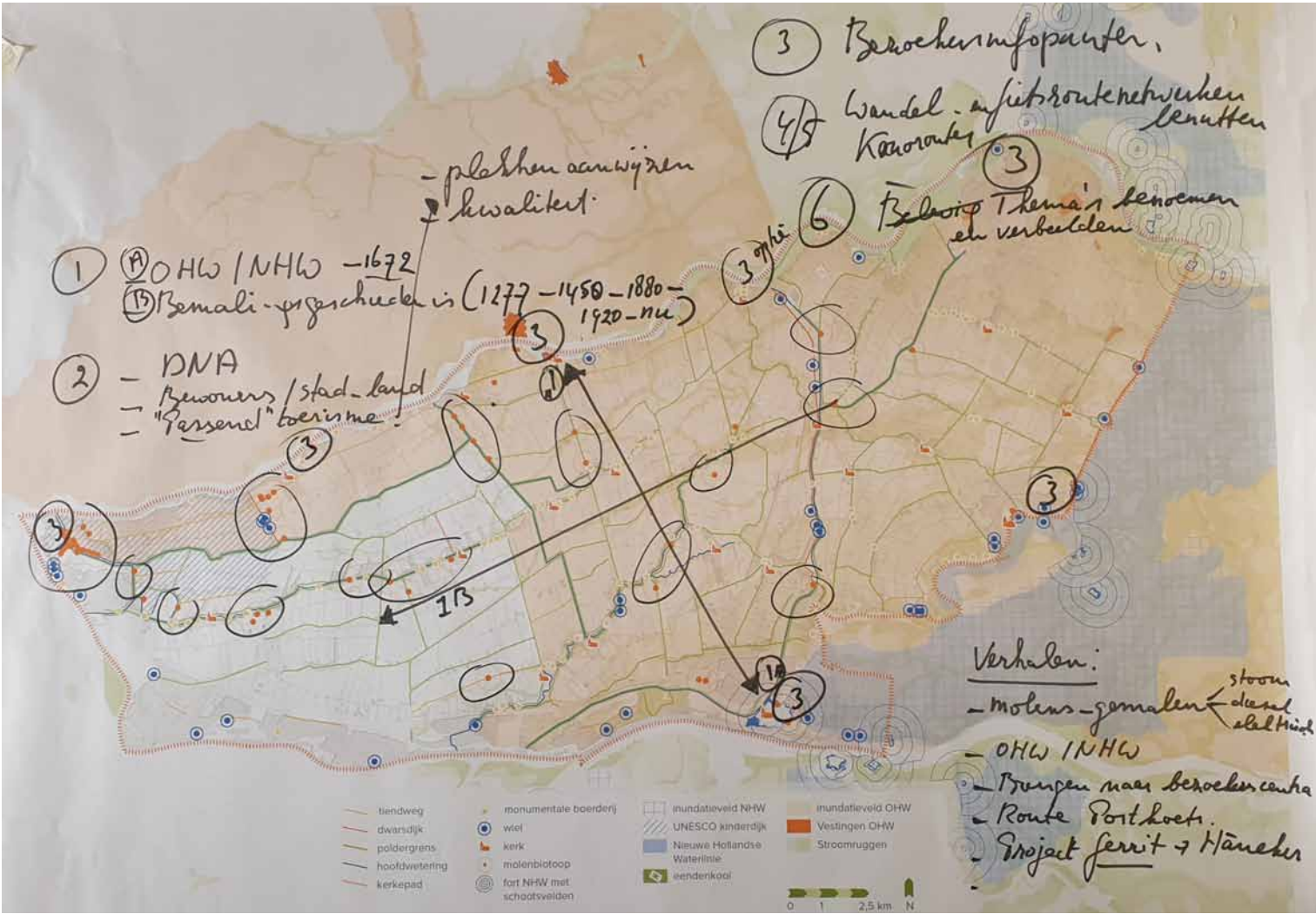
De verhaallijnen zijn kenmerkend voor het gebied en de inwoners, zijn een onderdeel van het DNA van het gebied. Bij de verdediging van de steden in de Randstad werd water als inundatiemiddel ingezet. Bij de ontwatering van de polder is gebruik gemaakt van de natuurlijke afstroming van het water naar de laaggelegen polders en werden molens en gemalen (van stoom- naar diesel- en elektrische gemalen) ingezet. De verhaallijnen horen bij de bewoners van het gebied, die dagelijks leven met het water in de polder. En maken deel uit van de geschiedenis van de bewoners van de steden in de Randstad en inspireren toeristen van verre om deze unieke Hollandse Ingenieurskunst.

Vraag 3: aan welke plekken is het verbonden?

Het gaat om passend toerisme, geen massatoerisme. Bezoekers van het gebied worden geleid via bestaande infopunten, benut die.

Benut ook het uitgebreide fiets- en wandelnetwerk in het gebied. Koppel cultuurhistorische routes aan deze netwerken. Denk in rondjes van 45 tot 55 km voor fietsers en 15 tot 20 km voor wandelaars. Kansen zijn er voor kanoroutes en benutting van het waternetwerk.

Ontwerpronde verhaallijnen

2. Verhaallijnen recreatief waternetwerk

Vraag 1: om welke verhaallijnen gaat het?

De kracht van het blauwe netwerk: dit kan worden beschouwd als een slapende reus in het gebied. Het blauwe netwerk is veelkleurig en er zijn veel soorten water: van rivieren, boezems tot poldersloten. Er zijn wel 50 tinten blauw, koester dat. En als het vriest ontstaan er weer nieuwe vormen. A5H is een ongekend grote ruimte van avontuur en wildernis. Een gebied met een unieke kwaliteit en oernatuur. Het blauwe netwerk heeft kwaliteiten, maar hier en daar knelt het, denk aan kruisingen met kades en provinciale wegen. Een kano over een provinciale weg heen tillen is moeilijk en gevaarlijk. En hoe is de toegankelijkheid van het water vanaf de kant? Zijn er aanmeerplekken, zijn er voldoende attractieve plekken onderweg, of is het juist fijn helemaal niets tegen te komen?

Vraag 2: waarom is het verhaal van belang en voor wie?

Veel water in gegraven, aangelegd om in het gebied te kunnen werken: werkend water. Van rivier, boezem en poldersloot, alles heeft een functie. Voor wie is het van belang? Richt je je op de rustzoeker of de stijlzoeker? Belangrijk is de groep bewoners: zij zijn verbonden met het gebied en onderkennen de waarde ervan. Het gebied is geen Friesland met recreatie toervaart en grote jachten. Wel een gebied voor dagtoerisme met lokale bezoekpunten, een terrasje voor de stijlzoeker. Wat is er aanwezig in het gebied, wat wil je bieden? Kun je in plaats van witte jachten een gebiedseigen vloot ontwikkelen?

Geen boten in eigendom, maar te huur in combinatie met verblijf bij een B&B, daarvoor een slimme app ontwikkelen. Waterverbindingen leggen tussen de twee gebieden Alblasserwaard en Vijfheerenlanden tot een enorm groot toeristisch netwerk ontstaat, met water als verbinding tussen gebieden en tussen stad en land.

Vraag 3: aan welke plekken is het verbonden?

Aan het blauwe vaarnetwerk van rivier tot boezemwateren en poldersloten. Het blauwe netwerk verbindt steden en land en steden en rivieren.

HET VERHAAL VAN HET WATER

"DE KRACHT VAN HET BLAUWE NETWERK"

- 50 TINTEN BLAUW
- AVONTUUR & HORIZON
- NETWERKEN
- AANLANDEN LAND/WATER
- ATTRACTIEVE PLEKKEN
- WERKEND WATER
- VAN RUST TOT STIJL
- GEBIEDSEIGEN VLOOT -

AAK/VLET/
SCHOUW
- 'AIR B&B'
- KANO, SLOEP,
SUP

○ WERKEND WATER
— TRANSPORT, DRAINAGE
▶ HET WATER OP

DOEL GROEP >>>
VAN 'RUST' TOT 'STIJL'

25.09.20

Ontwerpronde verhaallijnen

3. Verhaallijnen water en transport

Vraag 1: om welke verhaallijnen gaat het?

De verhaallijn water en transport is nauw verbonden met de betekenis van water in het verleden en het huidige karakter van het gebied. Het gebied is waterrijk, oorspronkelijk, kleinschalig en typisch Hollands. Authentiek en onontdekt. Water was in het verleden het transportmiddel met beurtschepen voor vervoer van goederen, vee en mensen. In het verleden waren de veenstromen in de polder bevaarbaar vanaf de rivieren door middel van sluisen. Daarvan zijn er nog drie open, de meeste zijn dicht. Veel waterlopen zijn daardoor doodlopend, en is een rondje niet goed mogelijk.

Aan de binnenwateren stonden watermolens en korenmolens. Een schuur in Noordeloos herinnert aan het verleden van een korenmolen.

Vraag 2: waarom is het verhaal van belang en voor wie?

Hoe bijzonder is het als je de verhaallijn weer kunt zien en beleven? Dat je een tocht maakt per beurtschip, kunt overstappen via een hub op kano of fiets of al wandelend langs water en over land door het gebied kunt zwerven. En kunt overnachten in bijvoorbeeld een kampeerbosje of kleine natuurcamping aan het water. De steden en dorpen die met de rug naar het achterland staan: draai het om: zorg dat het water van stad en land op een fijnmazige manier met elkaar verbonden zijn, voor bewoners en bezoekers van het gebied. Gorinchem ligt op een knooppunt van waterverbindingen, ontwikkel dat verder.

Vraag 3: aan welke plekken is het verbonden?

Aan de steden in het gebied en de verbindingen met het achterland. Met de bezoekpunten zoals de Herenboerderij bij Gorinchem en (biologische) landbouwbedrijven. Producten uit het gebied kunnen per beurtschip al zeilend worden vervoerd, op een duurzame manier naar de markten en centra. Terugkeer van de Parlevinker in de vorm van een voedselboot. Aanleg van nieuwe gemalen is een kans voor het realiseren van vaarverbindingen. Belangrijke plekken zijn ook de huidige bezoekpunten in het gebied zoals de watersportcentra en bezoekboerderijen. Ontwikkel een netwerk van hubs, overstappunten en aanmeerplekken in combinatie met bestaande bossen en bosjes waar je kunt sporten en spelen en stille verblijfplekken.

Ontwerpronde verhaallijnen

4. Verhaallijnen water en natuurbeleving

Vraag 1: om welke verhaallijnen gaat het?

Je kunt spreken van drie verhaallijnen:

- A. Die van de riviernatuur, een verbinding tussen afstromend water vanaf de Europese bergketens en de zee. In A5H komen de systemen samen door de stromende rivieren en de getijdenwerking vanuit de Noordzee.
- B. De verhaallijn van de poldernatuur: het water stroomt af van het hoger gelegen Vijfheerenlanden naar de laaggelegen polders in de Alblasserwaard. De hoogteverschillen zijn ontstaan door een natuurlijk proces van vóór de bedijkingen, waarbij rivieren overstromden en stroomruggen en komgronden zijn gevormd. In de laaggelegen en natte gebieden kon zich veen ontwikkelen. De landschappelijke verschillen tussen het westen en oosten van het gebied zijn goed waarneembaar. Vijfheerenlanden kent een kleinschaliger en meer verdicht landschap. De Alblasserwaard is open weidegebied. Vooral de overgangen tussen hoog en laag zijn vanuit ecologie erg interessant: daar tref je de veel verschillen aan op korte afstand van elkaar. In theorie zou de ondergrond en het natuurlijk watersysteem kunnen leiden tot een grote natuurlijke diversiteit, maar komt door het huidige gebruik niet tot uitdrukking. Behalve bij de huidige natuurgebieden in de polder: in de Donkse Laagten en de Zouweboezem is de poldernatuur goed beleefbaar.
- C. De derde verhaallijn is die van natuur en de watergangen. Sommige daarvan zijn voormalige riviertjes en veenstromen. Anderen zijn aangelegde boezemwateren en poldersloten. Deze vormen een netwerk van waterrijke natuurverbindingen. Ecologische verbindingen zijn veelal aan deze watergangen gekoppeld. In sommige poldersloten is een bijzonder hoge waterkwaliteit aanwezig.

Vraag 2: waarom is het verhaal van belang en voor wie?

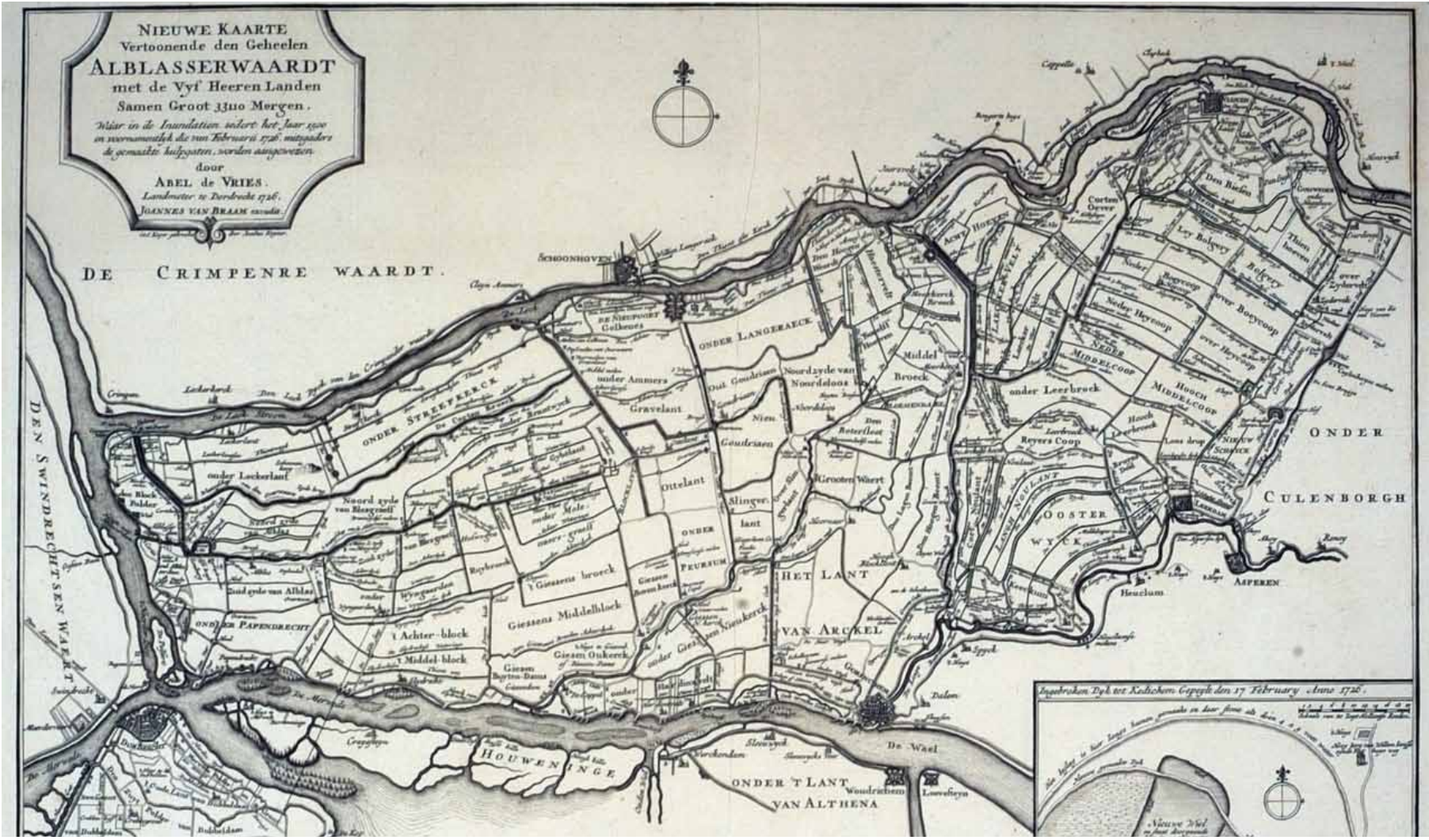
Het denken in ecosystemen kan een nieuw perspectief voor waterbeheer, recreatie en beleving betekenen. Door uit te gaan van natuurlijke processen en mee te wegen met waterstromen kan een landschap ontstaan voor waardevol toerisme. Bewoners realiseren zich meer en meer in welk soort gebied men leeft en hoe dit op lange termijn in stand kan blijven en van betekenis kan zijn voor toekomstige generaties. Bezoekers kunnen zich aangetrokken voelen door rust en ruimte, die geboden wordt voor natuurlijke processen en een leefgebied voor een diversiteit aan soorten. Vanuit waterwinning kan het van belang zijn, om bronnen zuiver te houden. Vanuit cultuurhistorie biedt het kansen om het verhaal van de defensielinies en waterhuishouding zichtbaar te maken. Vanuit toerisme kan het gevarieerd vrijetijdslandschap betekenen voor de stedeling die op zoek is naar ruimte, rust en zingeving. Een ruimte die aanzet tot beweging en een bijdrage levert aan de gezondheid. Verhalen komen samen en verbinden de bewoners, bezoekers, natuur en landschapsgeschiedenis met elkaar tot een nieuw verhaal.

Vraag 3: aan welke plekken is het verbonden?

De rivieren, de uiterwaarden en de rivierdijken zijn voor de riviernatuur belangrijke plekken. Bijzonder daarin zijn de uiterwaarden waar getijdenwerking aanwezig is, zoals de Woelse Waard bij Gorinchem. De natuurgebieden in de polder zijn belangrijk voor de beleving van de poldernatuur. En in potentie de gehele polder en de variatie van hoogteverschillen, waterpeilen en bodemsoorten. Het netwerk van watergangen en poldersloten is voor de watergebonden natuur van belang. De waterkwaliteit en de mogelijkheid van doorstroming en uitwisseling zijn aandachtspunten bij versterken van de natuurwaarden.

Ontwerpronde programmaliijnen

1. Programmaliijnen water en cultuurhistorie

De volgende programmaliijnen worden voorgesteld. Het zijn kansen om de cultuurhistorische kwaliteiten, die gekoppeld zijn aan het water in het gebied beter voor het voetlicht te brengen:

1. Ontwikkel bijzondere bezoekslocaties in het gebied, waar het cultuurhistorische verhaal van het water in het gebied verteld kan worden. Realiseren van TOP's en verbijzonderen plekken aan het water met aanlegplekken en strandjes.
2. Barrieres opheffen die de cultuurhistorische structuur doorsnijden, zoals bij infrastructuur. Cultuurhistorische structuren (linten) door laten lopen in de steden.
3. Aanbod verbreden (is nu eenzijdig) en aantrekkelijk maken voor een brede doelgroep. Richten op avonturenzoeker en stijlzoeker. Toerisme kan een bijdrage leveren aan de leefbaarheid van het gebied, dit werkt alleen als de ontwikkeling goed is afgestemd met de bewoners en ondernemers van A5H en toegewerkt wordt naar een gemeenschappelijk gedragen perspectief.
4. Routes ontwikkelen waarin de verhaallijnen tot uitdrukking komen. Denk aan combinaties van wandelroutes, fiets- en vaarroutes. Ontwikkel routes tussen vestingsteden, waterlinies, routes bemalingsgeschiedenis, molenroutes etc.. Zorg voor eenheid in bebording.
5. Vanuit cultuurhistorie bestaande en nieuwe projecten verrijken en verbinden met elkaar. Zoeken naar nieuwe bestemmingen voor waardevolle gebouwen en terreinen.

Welke lopende initiatieven dragen al bij aan de programmaliijn?

Kaasexperience Bleskensgraaf

Projecten Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie

Ontwerpronde programmaliijnen

2. Programmaliijnen recreatief waternetwerk

De volgende programmaliijnen worden voorgesteld. De drie grootste kansen voor het gebied zijn:

1. Ontwikkelen van blauwe TOP's. Vanuit deze TOP's kan het water goed worden bereikt. De TOP's komen te liggen aan de randen van het gebied. Deze TOP's worden uitgebreid met een TOP midden in het gebied (Slingelandse Plassen). Hier komt een nieuwe, rustige attractie. Rondje Badkuip, een doorgaande fietsroute over de omringende rivierdijken en de Diefdijk wordt omgedoopt tot de Balkonroute, vanwege de uitzichten vanaf deze route. De Balkonroute verbindt de TOP's aan de randen met elkaar tot een samenhangend netwerk.
2. Oplossen grootste knelpunten in het Blauwe netwerk. De A27 vormt een belangrijke doorsnijding. Bij de geplande verbreding van de A27 verbeteren van de doorvaarbaarheid van het blauwe netwerk zodat de netwerken in de Alblasserwaard verbonden zijn met die van de Vijfheerenlanden, zodat er één zwerfgebied ontstaat. In het gebieden waar spanning optreedt tussen bewoners en bezoekers (voorbeeld huisjesterrein bij Giessen) deze gericht oplossen.
3. Governance: werken aan een pact voor waterrecreatie. Ervoor zorgen dat waterpartijen elkaar weten te vinden. Zorg voor momentum voor de start van het programma met een geplande rondvaart door het gebied in 2021.

Welke lopende initiatieven dragen al bij aan de programmaliijn?

- Initiatief watersportcentrum Wilma de Moel
- Rondje Badkuip
- Planvorming Slingelandse Plassen

HET VERHAAL VAN HET WATER

"DE KRACHT VAN HET BLAUWE NETWERK"

Ontwerpronde programmaliijnen

3. Programmaliijnen water en transport

De volgende programmaliijnen worden voorgesteld. Dit zijn de kansen vanuit de verhaallijn water en transport:

1. Verbinden binnen- en buitenwater. Door sluisen te heropenen kunnen de verbindingen worden hersteld tussen het buiten- en het binnenwater. Te denken valt aan Alblasserdam (al langer lopend) en de mogelijk nieuw te bouwen gemalen (in het kader van het Waterplan van het waterschap) bij Groot-Ammers en Ameide.
2. Realiseren van overtoeren in de polder. Bijvoorbeeld bij Bleskensgraaf en Molenaarsgraaf.
3. Nieuwe transportmogelijkheden voor gebiedseigen schepen. Denk aan kleinschalige scheepsbouw, verhuren van schepen, aanleg overstappunten en aanmeerplekken, waterTOP's. Personenvervoer over water, vervoer van goederen van producten uit het gebied, denk aan biologische boerderijen, Kaas-experience, en verbindingen met steden als Gorinchem, Vianen en Leerdam, ontwikkelen drijvende winkels en varende marktkramen.

Waar zou je willen beginnen:

- ontwikkelen hubs en overstappunten voor fiets, kano.
- Ontwikkelen beurtschepen met vaartochten en transport van goederen van producent naar bewoner (Bioboot)

Welke lopende initiatieven dragen al bij aan de programmaliijn?

Initiatieven tochten met historische schepen

Waterbus Waterdriehoek en doorontwikkeling

Ontwerpronde programmaliijnen

4. Programmaliijnen water en natuurbeleving

De volgende programmaliijnen worden voorgesteld. Kansen voor water, natuur en recreatie zijn:

1. Versterk de natuurwaarden langs de rivier. Begin bij de steden aan de rivieren. De natuur wordt toegankelijk voor de bewoners. Een goed voorbeeld is de Woelse waard bij Gorinchem. Koppel de ontwikkeling aan Nationaal Park NL Delta.
2. Versterk de natuurwaarden in het poldergebied. Begin bij de bestaande natuurgebieden Donkse laagten en Zouweboezem. Maak deze twee gebieden robuuster, waarbij de randen van de gebieden een bijdrage leveren aan de natuurwaarde en de recreatieve beleving. Verbeter de ecologische en recreatieve verbindingen op en langs de boezemwateren. Verbeter de waterkwaliteit van poldersloten en maak ze waar mogelijk beleefbaar door boerenlandpaden en kanoroutes.
3. Natuur en cultuurhistorie van het gebied komen in het gebied samen in de vorm van de waterlinies. Ontwikkel een recreatief (vaar)rondje waterlinie, waarin alle voormalige inundatiegebieden met elkaar worden verbonden. Zoek naar kansen om binnen deze zone de natuurwaarden te vergroten, benut daarbij kansen die zich voordoen bij aanpassingen van het waterbeheer.

Welke lopende initiatieven dragen al bij aan de programmaliijn?

Initiatief natuur- en recreatieontwikkeling Woelse Waard bij Gorinchem

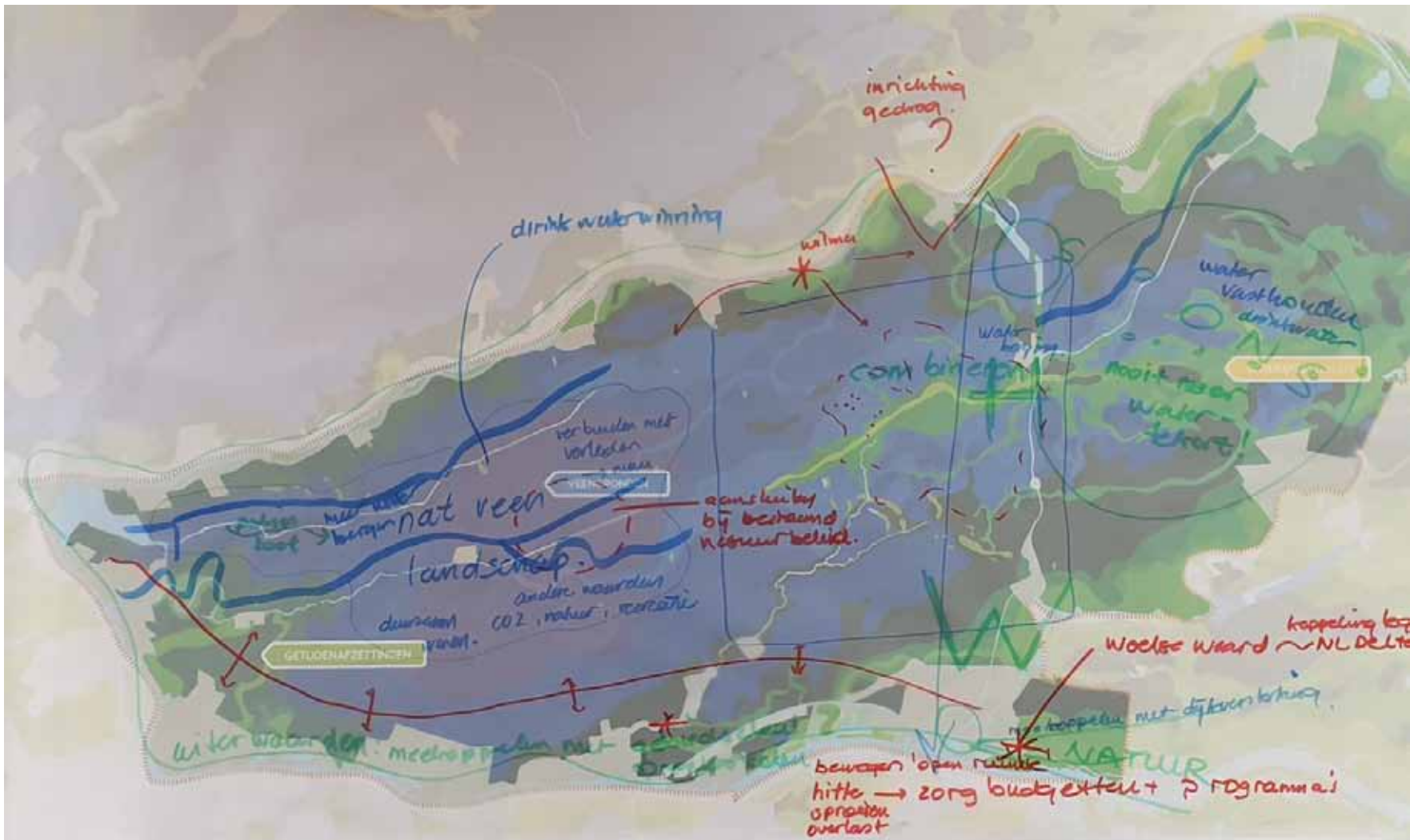
LIFE project Donkse Velden

Groene Cirkel Kaas Bleskensgraaf

programma realisatie Ecologische verbindingzones

project Prachtsloten

Colofon

Deelnemers schetsschuit water en recreatie

Annemiek den Hartog	Den Hâneker
Claudia Jeeninga	Gemeente Gorinchem
Diana Vermeulen	Provincie Zuid Holland
Henny Willems	Provincie Zuid Holland
Ilse van der Plas	Tourist Info Alblasserdam
Jan Boele	Gebiedscoalitie Groen Verbindt
Jorick de Kreij	Gemeente Gorinchem
Maks van Middelkoop	Gemeente VijfHeerenLanden
Maria Tielens	Lingehaven/Riveer
Marielle Runge	Gemeente Molenlanden
Michiel van Dongen	Provincie Utrecht
Peter Paul Klapwijk	Stichting Blauwzaam
Petra Kohrt	Gemeente Molenlanden
Rob van Beek	Rietaak
Roeland Buijsse	Gebiedscoalitie Groen Verbindt
Rolia Wiggelinkhuijsen	Projectleider Groen Verbindt
Sandra Bruggeman	Gemeente VijfHeerenLanden
Teus van Gelder	SIMAV
Ton Schüller	Wellant
Wilma de Moel	Ammerse Boezem

Organisatie en verslaglegging

Rolia Wiggelinkhuizen
Peter Paul Klapwijk
Wilma de Moel
Henny Willems

